
Hoe gendergelijkheid in sociale huisvesting bevorderen

Context

Architectuur is politiek en bepaalt hoe we wonen. In het Brussels Gewest, net als elders, blijven de hiërarchische en rigide structuren van het heteronormatieve kerngezin zich nog steeds herhalen in de ruimtelijke verdeling van woningen en wooncomplexen. Vrouwelijk binnenshuis en mannelijk buitenshuis, privé en openbaar, enzovoort, er is een genderdifferentiatie van rollen binnen onze woonruimten die een verschillende behandeling van de ruimte impliceert. Terwijl we leven in een maatschappij die diepgaande veranderingen ondergaat (uiteenvallen van de gezinseenheid, explosie van eenoudergezinnen, andere sociale en amoureuze constellaties).

Vandaag de dag voeren vrouwen nog steeds voornamelijk de rollen uit die geassocieerd worden met reproductieve taken (huishoudelijke activiteiten, kinderopvang). Als gevolg daarvan bezetten ze ook bepaalde ruimtes in huis meer dan mannen. Toch verandert de inrichting van onze leefruimtes, de verdeling van vertrekken in onze woningen, niet of nauwelijks en wordt de leefruimte nog steeds voornamelijk ontworpen door mannen (of vrouwen die een dominante mannelijke visie in de sector hebben geïntegreerd) die de woning blijven beschouwen als een plaats van rust en niet van werk, en die daarom het huishoudelijke en verzorgende werk dat door vrouwen wordt uitgevoerd onzichtbaar maken. Ruimtes voor reproductieve taken worden als minimaal beschouwd, bijna uitsluitend beperkt tot de keuken en de wasruimte, zonder de vereisten en functionaliteit van andere activiteiten en ruimtes, de omvang of de organisatie ervan in vraag te stellen. De krappe omvang van de keuken of wasruimte in sociale woningen is hier bijvoorbeeld een goede illustratie van.

Anderzijds is er een crisis in betaalbare woningen in Brussel. De sociale categorieën die het moeilijkst toegang hebben tot huisvesting zijn eenoudergezinnen, alleenstaanden en bejaarden. Dit zijn allemaal categorieën waarin vrouwen oververtegenwoordigd zijn. Alleenstaande vrouwen die verantwoordelijk zijn voor één of meer kinderen, vrouwen die hun huishouden willen verlaten maar geen bewijs hebben van eerdere huurbetalingen, geïsoleerde oudere vrouwen, vrouwen van buitenlandse afkomst en niet-binaire personen hebben het meest te lijden

onder het tekort aan geschikte, gezonde en betaalbare woningen en worden maar al te vaak gediscrimineerd bij het huren of kopen van een woning.

Bovendien bestendigt en versterkt de pandemie van huiselijk geweld de situatie op het vlak van huisvesting, waardoor veel vrouwen gedwongen worden hun heil buitenshuis te zoeken. Toch blijft het aantal sociale woningen dat toegankelijk is via de afwijking van artikel 36 van de Brusselse Huisvestingscode erg klein. Volgens dit artikel moet elk betrokken opvangtehuis een overeenkomst sluiten met ten minste één van de Brusselse openbare huisvestingsmaatschappijen (OVM's), die vervolgens 3% van haar toewijzingen voor sociale huisvesting (op basis van het aantal toewijzingen in het voorgaande jaar, d.w.z. van 1 tot 3 woningen) moet reserveren voor gezinnen die in een opvangtehuis voor vrouwelijke slachtoffers van geweld worden opgevangen. Er is dus een limiet aan het aantal en er is een tekort aan woningen voor grote gezinnen. Bovendien is deze absolute prioriteit een probleem voor de OVM's, die om verschillende redenen een kwetsbaar publiek hebben.

Er spelen ook andere factoren mee, zoals het verschil in salaris tussen mannen en vrouwen, het verschil in pensioen (statistisch gezien ontvangen vrouwen een lager pensioen dan mannen)¹ en deeltijdse arbeidscontracten, waarmee vooral vrouwen te maken hebben.

Actie: naar meer egalitaire sociale woningen

De Brusselse regering wil deze situatie veranderen en een Gewest ontwikkelen waar iedereen zijn plaats heeft. Een van de instrumenten om dichter bij die gediversifieerde en inclusieve samenleving te komen, is het gewestelijke beleid van mainstreaming van gelijke kansen, d.w.z. een geïntegreerde en transversale aanpak (mainstreaming) waarbij aandacht wordt besteed aan gelijke kansen in alle beleidslijnen, van het ontwerp tot de uitvoering en evaluatie ervan.

Wat volkshuisvesting betreft, is een praktische manier om de mainstreamingaanpak te bevorderen het opstellen van een typebestek voor openbare woningen waarin de genderdimensie is opgenomen, en deze toe te passen op innovatieve projecten met als doel ze op korte of middellange termijn in alle huisvestingsprojecten op te nemen.

Een werkgroep bestaande uit beheerders van sociale woningen, leden van het kabinet van Nawal ben Hamou, staatssecretaris voor Huisvesting en Gelijke Kansen, maatschappelijke organisaties en genderexperts heeft zich tot doel gesteld criteria en procedures te definiëren en documenten op te stellen om de voorwaarden voor de totstandkoming van egalitaire woningen te integreren in de productie van openbare woningen.

Dit werk leidde tot het opstellen van verschillende documenten (zie hierna)

- 1) Een **pedagogische nota** (1) definieert wat het betekent om rekening te houden met gender in huisvesting en het ontwerp van gelijkwaardige woningen. Deze nota bevat ook een reeks te volgen criteria² gebaseerd op de ervaring met bestaande gelijkwaardige woningen en de bijdrage van genderstudies over architectuur en woningontwerp in het bijzonder
- 2) Een **2^e nota benadrukt het belang van bewustmaking** (2) en de opleiding in genderkwesties bij de leden van alle administraties.
- 3) Een nota over de **programmatische reflectie** die moet worden uitgevoerd in het geval van de bouw van woningen met egalitaire architectuur (3)
- 4) Een **lijst van generieke wijzigingen** (4) die moeten worden aangebracht in de bijzondere bestekken
- 5) Een **lijst met aanbevelingen voor de aanpassing van de technische en functionele bepalingen en minimumvereisten** (5) om de genderdimensie te in te voegen.

Op basis van deze vijf nota's, die hieronder te vinden zijn, stelt het Kabinet van Nawal Ben Hamou voor dat administraties:

- De typebestekken wijzigen om het gendersaspect te integreren in de woningproductie, in overeenstemming met de nota "Wijzigingen aan de bestekken voor egalitaire sociale woningen (Nota 4)"
- de technische minimumvereisten wijzigen in overeenstemming met de aanbevelingen in de nota "Aanbevelingen voor de aanpassing van de technische en functionele bepalingen en minimumvereisten (Nota 5) en de budgettaire of dimensionele impact van deze vereisten evalueren.
- Bij overheidsopdrachten de pedagogische nota "gendergelijkheid in de sociale huisvesting bevorderen (1)" voegen (deze nota moet samen met het bestek naar de inschrijvers worden gestuurd).
- Om gendermainstreaming bij overheidsdiensten te bevorderen, de acties aanbevelen in de nota "Sensibilisering en opleiding van de administraties" (nota 2) uitvoeren en deze nota bij de bestekken voegen.

1) Pedagogische nota: gendergelijkheid in de sociale woningen bevorderen

BENADERING VAN HET DEFINIËREN VAN EEN FEMINISTISCHE OF GENDERINCLUSIEVE WONING

Rekening houden met gender in huisvesting betekent eerst en vooral rekening houden met het feit dat er een genderspecifiek onderscheid is tussen rollen binnen de plaatsen waar we wonen en dat deze verschillende manieren van ruimtegebruik met zich meebrengen. Vandaag de dag vervullen vrouwen nog steeds voornamelijk de rollen die geassocieerd worden met reproductieve taken (huishoudelijke activiteiten, kinderverzorging). Daarom bezetten ze bepaalde ruimtes in huis meer dan mannen. De inrichting van onze leefruimtes en de verdeling van de vertrekken in onze woningen verandert echter niet of nauwelijks en wordt nog steeds voornamelijk ontworpen door mannen, die de woning blijven zien als een plek om uit te rusten in plaats van een plek om te werken, waardoor het huishoudelijke en zorgtakenpakket van vrouwen onzichtbaar wordt. Ruimtes voor reproductieve taken worden als minimaal beschouwd, bijna uitsluitend beperkt tot de keuken en de wasruimte, zonder de vereisten en functionaliteit van andere activiteiten en ruimtes in vraag te stellen, of de grootte of organisatie ervan. De krappe omvang van de keuken of wasruimte in sociale woningen is hier bijvoorbeeld een goede illustratie van.

In de ruimtelijke indeling van huizen of wooncomplexen worden de hiërarchische en rigide structuren van het heteronormatieve kerngezin nog steeds herhaald, vooral in de binaire behandeling van vrouwen binnen en mannen buiten, privé en openbaar, terwijl we in een snel veranderende maatschappij leven (uiteenvallen van de gezinseenheid, explosie van eenoudergezinnen, andere sociale en amoureuze constellaties).

Het doel van feministisch wonen is het vervagen van de grenzen tussen mannelijk en vrouwelijk, productief en reproductief, publiek en privé. Bij het ontwerpen van woningen betekent dit dat de woonruimten getransformeerd moeten worden om rekening te houden met reproductieve arbeid en deze zichtbaar te maken. Dit kan bereikt worden door gemeenschappelijke ruimtes in te bouwen, ergens tussen de publieke en private sfeer, zodat het gemeenschapsleven zich kan ontwikkelen: een gedeelde keuken, gemeenschappelijke eetkamer, speel- en ontmoetingsruimte,

terras/groentetuin of broeikas op het dak, wasruimte, extra ruimte zonder vast schema, waarvan het gebruik in de loop van de tijd kan veranderen. De ontvangsten- en distributieruimtes, van de hal tot de overloop op de eerste verdieping, zijn vaak krap en kunnen ook worden ingericht als plekken om te ontspannen en elkaar te ontmoeten. Het inrichten van gemeenschappelijke ruimten heeft een gunstig effect voor vrouwen omdat het hen in staat stelt **zorgtaken te collectiviseren, uit de beslotenheid van thuis te komen** en het moedigt het creëren van een **ondersteunende gemeenschap** aan en **deelname aan beslissingen** over hoe deze ruimten gebruikt zullen worden, door wie, hoe, hoe vaak, enzovoort. Het uitbreiden van gemeenschappelijke ruimten betekent ook dat we **de privésfeer verlaten om de meest kwetsbaren te beschermen tegen geweld** (vergeet niet dat het meeste geweld onder vrouwen plaatsvindt in de huiselijke sfeer). Zien en gezien worden dragen bij aan een gevoel van veiligheid.

De wooncoöperatie La Borda in Barcelona heeft bijvoorbeeld 25% van de bebouwde oppervlakte bestemd voor gemeenschappelijke ruimten, in tegenstelling tot conventionele meergezinsgebouwen waar dit in Spanje meestal rond de 10% ligt en deze beperkt zijn tot circulatieruimten.

Het ontwerpen van feministische woningen zou ook kunnen betekenen dat er een percentage van de oppervlakte per verdieping wordt bestemd voor gemeenschappelijke ruimten.

Deze visie van ontmoetingsplaatsen en levensstijlen die gekenmerkt worden door de dagelijkse tijdelijkheid van het vrouwenleven wordt versterkt door de **modulaire architectuur**, die zich aanpast aan de verschillende mogelijke veranderingen in gezinssituaties en aan de mogelijkheid om aanpasbare en flexibele ruimtes te hebben die de functie van een **"eigen kamer"** zouden hebben (**kantoorruimte, leesruimte, plek voor intimiteit**) waardoor het gemakkelijker wordt om zich in de woning zelf af te zonderen.

Naast het centraal stellen van de gemeenschap in het project, benadrukt feministische huisvesting de gebruikswaarde van woonprojecten door vanaf het begin de specifieke behoeften en expertise van vrouwen op het gebied van huisvesting in vraag te stellen. De actieve participatie van bestaande of toekomstige bewoners is geïntegreerd in alle fasen: ontwerp, bouw en beheer van het gebouw. Van het gezamenlijke ontwerp van het hele gebouw via participatieve workshops tot het opstellen van huurcontracten of contracten in het bezit van de vrouwen.

Bij de bouw of restauratie van sociale woningen ontstaat nu de wens om stroomopwaarts na te denken over hoe de woning wordt gebruikt. De genderproblematiek is een goed medium voor deze reflectie, op voorwaarde dat de stem van de vrouwen gehoord kan worden in de overlegfase. Een diagnose maken van de verdeling van huishoudelijke en zorgtaken, van de tijd die vrouwen

in elke ruimte doorbrengen en afstappen van de standaardisering van ruimtes op basis van de binariteit privé/publiek.

Het uitgangspunt van feministische huisvesting is om **af te stappen van het idee van een gebouw als de som van zijn individuele eenheden los te laten** en het te zien als één gezamenlijk huis, een **inclusieve woning** waar de grens tussen privéruimte en gemeenschap vervaagt.

Bronnen:

- De gids met aanbevelingen van Angela.d na het experiment Calico
- Chronique féministe, *Un toit à soi*, n°122, juillet-décembre 2018
- De handleiding *Garantir l'égalité dans les logements, méthode et outils* besteld door de stad Villiers-le Bel,
- *Le Gendermainstreaming Urban planning Design Manual* van de hand van Eva Kail voor de stad Wenen,
- Le Frauen-Werk-Stadt van Eva Kail te Wenen,
- De participatieve woning La Borda te Barcelona,
- De Machu Pichu van Sophie Delhay te Rijsel
- De studie *Logements égalitaires, Etude de faisabilité* van architect Sabri Bendimerad,
- *Des béguinages à l'architecture féministe* van Apolline Vranken.

CRITERIA

A) Een woning kiezen om te restaureren of te creëren

Toegang tot diensten (medisch centrum, OCMW, enz.), openingsuren, vervoer, de kwaliteit van de infrastructuur en faciliteiten in de buurt van het gebouw, en zelfs de keuze van de oriëntatie van het gebouw zijn allemaal voorbeelden van factoren waarmee rekening moet worden gehouden en die geanalyseerd moeten worden door het prisma van gendernormen.

B) Toegang tot de woning

1) De aanpak van de randruimten onderaan het gebouw

Ze zijn een troef in termen van gezelligheid en een gevoel van welzijn. Zien en gezien worden draagt ook bij tot een gevoel van veiligheid en gezamenlijk toezicht.

Hoe kan dit worden bereikt? Door de benedenverdieping, ingangen en de stroken tussen de (privé)gevel en de openbare ruimte te behandelen. De bewoners kunnen deze ruimtes gebruiken (tuinieren, buitenmeubilair, spelletjes, enz.).

2) Circulaties die mensen zich kunnen toe-eigenen

Het aanleggen of verbreden van wandelpaden, de aanpak van de gangen, de inrichting van de daken, terrassen en balkons om van doorgangplaatsen ontmoetingsplaatsen te maken en voor buurtinrichtingen te zorgen die de anonimiteit en het taboe van geweld overwinnen.

C) Gemeenschappelijke ruimten (de gemeenschappelijke ruimten uitbreiden)

De inrichting van en de toegang tot gemeenschappelijke ruimten vergemakkelijken (zonder dat dit ten laste komt van het budget van de bewoners) is een manier voor vrouwen om "eigen plaatsen" en "tijd voor zichzelf" terug te winnen. Het doel is niet alleen om gemeenschappelijke ruimtes aan te bieden, maar ook om deze te financieren zodat ze niet op de huur van de bewoners drukken.

1) Ruimtes voor kinderen

Speelruimtes die vrouwen vrije tijd en ruimte voor zichzelf bieden, waar ze samen toezicht houden. Geluiddichte ruimtes die modulair en veelzijdig kunnen zijn

2) Neutrale ruimtes voor sociale contacten

Ruimtes voor tieners, sociale ruimtes voor meerdere generaties (om misbruik door één sociale groep te voorkomen) per verdieping (inrichting van een klein aantal appartementen per verdieping)

3) Gemeenschappelijke ruimtes

Gemeenschappelijke keuken, eetkamer

Gemeenschappelijke was- en droogruimte

Ruimte voor co-working

Doe-het-zelf-ruimte

Receptie

Gemeubileerde kamer met doucheruimte + WC

Voorwaarde: organisatie van het onderhoud en beheer van de ruimtes

4) Opslagruimte

Bergruimte voor kinderwagens, scooters en fietsen

Privé bergruimtes met verlichting;

Doel: ruimte besparen in woningen, balkons vrijmaken

5) Parkeerruimtes

De benedenverdieping of een halve kelder geheel of gedeeltelijk vrijmaken om beschutte parkeerplaatsen te creëren die toch profiteren van daglicht. Ondergrondse parkings geven vrouwen een onveiligheidsgevoel. Ongebruikte parkeergarages kunnen worden omgebouwd tot speelruimten.

D) De woning

De woning is zowel de spiegel als het kader van de sociale orde. Gefixeerd op functies die ruimtes produceren, bekrachtigt het praktijken en een organisatie die de geslachten van het ene vertrek ten opzichte van het andere verdeelt.

De ruimtelijke organisatie van de woning kristalliseert de ongelijke verdeling van genderrollen die vastzitten in het normatieve kader dat het kerngezin conditioneert, dat het referentiemodel blijft voor onze samenleving, zonder rekening te houden met de nieuwe levensstijlen die vragen om meer flexibiliteit, autonomie en zichtbaarheid.

1) Diversiteit van de woningen

Verschillende soorten woningen op dezelfde verdieping (voor alleenstaanden, gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht, gedeelde woningen, koppels zonder kinderen, enz.)

2) Besparingen om meer voor levensonderhoud over te houden

Vrouwen met een laag inkomen gaan onmiddellijk gebukt onder extra kosten.

Daglicht in badkamers en keukens, controle over verwarmingskosten, waterrecuperatie, enz.

3) Verbetering van de zichtbaarheid

Zicht mogelijk maken van alle kanten van het gebouw, waardoor het gemakkelijker wordt om buiten spelende kinderen in goede banen te leiden. Werken aan uitzichten en de relatie met het landschap.

4) Een eigen kamer, een extra kamer

Een eigen ruimte met een slot

De extra slaapkamer

Privé buitenruimte

Doelstellingen: een eigen ruimte hebben, gasten kunnen ontvangen, onderverhuren als het gezin verandert, de activiteiten van vrouwen buitenshuis faciliteren en legitimeren door de ruimte

5) Een eigen buitenruimte

Buitenruimte in elk appartement

Afgesloten balkon (+ warmteregulerende functie)

Eigen ruimte of ruimte voor andere doeleinden en verbinding met de buitenwereld

6) Opslag en bergingen

Externe berging voor de vertrekken (moedigt mensen aan elkaar te ontmoeten in circulatieruimtes en versterkt het gevoel van veiligheid)
Overloopkelder

7) Geïndividualiseerde toegangen

Lange, anonieme gangen zijn niet bevorderlijk voor sociale interactie.
Hoeken en labyrinten creëren angst.
Weinig appartementen per overloop
Individuele ingangen
Impactvol element voor kleine oppervlakken

8) Naar een neutrale indeling

Vertrekken niet toewijzen of benoemen, maar bewoners laten beslissen hoe die ruimten worden gebruikt. Rekening houden met de expertise van vrouwen bij het ontwerpen van ruimtes. Vrouwenstemmen opnemen in het participatieproces. Breken met het traditionele gestandaardiseerde plan. De individualisering van bepaalde activiteiten vereist een andere ruimtelijke organisatie: thuiswerken, enz.
Een minimale oppervlakte per vertrek vaststellen, bijvoorbeeld een raster van 15 m²

9) Modulariteit in de woning

Nadenken over de aanpasbaarheid van de woning. Aanpassing aan de verschillende levensfasen en veranderingen in de samenstelling van de bewoners. Een woonkamer kan een slaapkamer worden en vice versa. Deze flexibiliteit kan bijvoorbeeld bereikt worden door gebruik te maken van verplaatsbare (verschuifbare of draaibare) of verwijderbare scheidingswanden of mobiele opbergmeubels.

10) Gedeelde woningen

Geïsoleerde gedeelde kamer (neutraal vertrek, woonkamer, keuken)
Geïntegreerde gedeelde kamer (idem)
Om de kosten van de woning goedkoper te delen en zo de toegang tot huisvesting voor de meest kwetsbaren of vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld te bevorderen, en om banden tussen generaties te creëren

VOORZIENINGEN

Systemen die leiden tot de ontwikkeling van een meer egalitaire architectuur: autonomie, flexibiliteit, zichtbaarheid, pooling, diversiteit, economie

1) Diversiteit van de woningtypes

2) Besparen: Gezien de lagere inkomens van vrouwen, vooral die met een gezin en ouderen, moeten we ervoor zorgen dat de uitgaven beperkt blijven, vooral door energie-efficiënt te ontwerpen. Financiële zekerheid bevorderen door meer te delen

3) Zichtbaarheid

- schaal van de buurt: lokale schaal

- schaal van het gebouw: randen van gebouwen en circulatieruimten die mensen zich eigen kunnen maken en goed verlicht zijn (daglicht), parkeerplaatsen, enz.
- schaal van de woning: werken aan zichtbaarheid in alle ruimtes (brede, goed verlichte trappen, goed verlichte, transparante en zichtbare gemeenschappelijke ruimtes)

4) **Autonomie**

De zoektocht naar autonomie maakt deel uit van de zoektocht naar gelijkheid tussen alle leden van de huiselijke groep. Een kamer is de eerste ruimte van waaruit bewoners hun autonomie kunnen opbouwen.

Op het niveau van de woning: een eigen kamer, een extra kamer, een eigen buitenruimte, berging, individuele toegang.

Een extra kamer (onafhankelijk en verbonden, op de verdieping, aan de andere kant van de circulatieruimte, apart, geïntegreerd, in het gebouw, bij de ingang, enz.)

Een eigen buitenruimte (balkon)

Opslagruimte (in het gebouw, geïntegreerd in een gecentraliseerd technisch blok, bij de ingang, met een bijbehorende buitenruimte, op een deel van de buitenruimte, geëxternaliseerd, ...))

Op de schaal van het gebouw: aan de gevel, op de daken

5) **Flexibiliteit**

De egalitaire woning is flexibel en maakt het leven gemakkelijker, in het bijzonder voor eenoudergezinnen, hersamengestelde gezinnen en alleenstaande vrouwen in een precaire economische situatie.

Deze woning past zich aan het levensritme aan en aan de tijdelijke komst van ouders en derden.

Op de schaal van de woning:

Neutrale indeling (vertrekken met dezelfde grootte)

Het moduleerbare appartement: draaibare muren, verplaatsbare scheidingswanden, verscheidenheid aan vertrekken (3, waarvan 2 even groot, 2 vertrekken, 3 van verschillende grootte, 3 van dezelfde grootte)

6) **Delen:** naar een gebouw met een hoge collectieve waarde dat het dagelijks leven van de bewoners vergemakkelijkt

Het gebouw bestaat niet alleen uit woningen en een paar gedeelde functies (zoals de hall, lokaal voor kindercar's, fietsen en vuilnisbakken). Het biedt een hoog niveau van gemeenschapsvoorzieningen

Op de schaal van het gebouw: kinderspeelruimtes, neutrale sociale ruimtes, gemeenschappelijke ruimtes, parkeerplaatsen, enz.

Op de schaal van de woning:

-het delen van een vertrek of buitenruimte tussen twee woningen (woonkamer, keuken, enz., ...)

-het gecombineerde appartement

Op de schaal van de verdieping: het delen van een woning of een ruimte tussen verschillende woningen op dezelfde verdieping (verhuurde kamer, berging, neutrale ruimte, enz.).

Op de schaal van het gebouw: het delen van een voorziening in het gebouw op de benedenverdieping, op de eerste verdieping, gedeeld

tussen 2 gebouwen, op het dak (in de vorm van terrassen, serres), geëxtrudeerd, verdeeld over het gebouw.

7) Budgettering

De genderproblematiek integreren als criterium voor de haalbaarheid en financiering van huisvestingsprojecten.

Op dezelfde manier als met duurzaamheid toen de passiefnorm werd ingevoerd, moeten de kosten van gendermainstreaming in sociale huisvesting van bij het begin gedefinieerd en becijferd worden in de financieringsenveloppe van het project. Zodat er vanaf het begin van elk project rekening wordt gehouden met het gendermainstreamingsbeleid.

Een basisraming voorstellen van wat genderneutrale huisvesting inhoudt. Op voorhand een schatting maken van de kosten voor gemeenschappelijke ruimtes, het verbreden van trappen of paden, het installeren van kindervogelvoorzieningen op verschillende verdiepingen, het installeren van een gemeenschappelijke wasruimte, enz. Het is belangrijk om deze kosten te definiëren, met name via haalbaarheidsstudies, om de financiering te krijgen die nodig is om ze uit te voeren.

De opdrachtgevers moeten bewust gemaakt worden van deze budgettaire integratie bij het opstellen van hun projecten.

DEEL PARTICIPATIE EN BEGELEIDING

AANBEVELINGEN

A) De behoeften van toekomstige bewoners integreren

Samenwerken met toekomstige bewoners is een eerste vereiste om beter te begrijpen hoe het leven georganiseerd is en wat ieders gevoelens en behoeften zijn, om zo de gewenste ruimte beter te definiëren (participatieve workshops, verkennende wandelingen, enz.). In het geval van sociale woningen is participatie echter complex omdat er een lijst van kandidaat-huurders is en de woning aan hen wordt toegewezen op basis van de volgorde van deze lijst. Voor sommige gemeenschapswoningen waar de deelname van een vereniging wordt gevraagd om toezicht te houden op het project, kan echter een groep worden gevormd vóór het onthaal. Er is geen echte participatie in alle aspecten van het ontwerp, maar het is mogelijk om de oplevering voor te bereiden met een groep geïdentificeerde mensen. In het geval van zogenaamde innovatieve woningen kan van de rangorde worden afgeweken voor mensen die bijvoorbeeld instemmen met het wonen in gemeenschapswoningen, zoals in het Engelenbergproject, een sociale

gemeenschapswoongelegenheden voor alleenstaande ouderen waar de groep vooraf werd samengesteld.

Deze kwestie kan ook worden onderscheiden van de ontwerpopdracht door naast ontwerp bureaus ook participatiebureaus in te schakelen.

Bij renovaties waarbij bestaande bewoners betrokken zijn, moet naar hun participatie worden gestreefd.

In het algemeen moeten we ervoor zorgen dat bewoners of toekomstige bewoners zich gelegitimeerd en welkom voelen in hun verschillen (woordenschat die voor iedereen toegankelijk is)

B) Genderbeleving of -gevoeligheid

Vanaf de ontwerpfasen van een huisvestingsproject is het belangrijk om het initiële ervaringsniveau te bepalen van partners en begunstigen in het rekening houden met gender, om ervoor te zorgen dat ze begrijpen wat er komt kijken bij het rekening houden met gender en dat ze zich inzetten om eraan bij te dragen, zodat de vragen gericht worden op echte oplossingen voor het syndroom (context die niet bevorderlijk is voor het rekening houden met gender) in plaats van op de symptomen (feiten of specifieke situaties). Dit vereist tijd en een genderbudget (gender budgeting).

Ervoor zorgen dat de betrokken partijen de logica overnemen en overtuigd zijn van de gemeenschappelijke voordelen van het rekening houden met gender. Leefmilieu Brussel ontwikkelt bijvoorbeeld genderopleidingen waarvoor het zijn dienstverleners en adviesbureaus uitnodigt in het kader van de openbare ruimteprojecten die het uitbesteedt.

Het is raadzaam om een beroep te doen op een bureau of vereniging gespecialiseerd in gender om het project te begeleiden.

C) Begeleiding van de bewoners

Vorming voor bewoners:

- Vorming in de preventie van huiselijk geweld
- Vorming voor vrouwen op het gebied van bestuur (bijv. spreken in het openbaar, vergaderingen voorzitten, etc.) om effectieve deelname van vrouwen aan het bestuursproces van de woningen te garanderen.
- Technische opleiding voor vrouwen: energiebeheer, onderhoud van de woning, doe-het-zelven, enz.) om hun autonomie en een vorm van empowerment via huisvesting aan te moedigen

Idealiter zorgen voor langetermijnsteun van verhuurders en een specifiek ondersteuningssysteem voor gendergelijkheid.

Erop letten dat je ook rekening houdt met huurders of bewoners die zich onderweg aansluiten en veranderingen in de samenstelling van bestaande groepen.

Kijken hoe je bewoners aanspreekt om hun deelname aan te moedigen (taalgebruik, beeldmateriaal, enz....)

D) Huurcontracten in naam van alle betrokkenen

Administratieve erkenning van bewoners bevorderen. In het geval van echtparen moeten de huurcontracten worden opgesteld op naam van beide echtgenoten.

E) Co-constructie en Partnership

Het is belangrijk dat alle partners betrokken zijn en deelnemen aan belangrijke fasen in de bouwactiviteiten en aan de coördinatie van gezamenlijke activiteiten. Bij alle activiteiten die het geheel aangaan, moet iedereen betrokken zijn. Dit is ook de manier om ervoor te zorgen dat met alle facetten rekening wordt gehouden en dat er vragen worden gesteld waaraan misschien niet gedacht is.

VOORZIENINGEN

1) Participatie

Bewoners indien mogelijk betrekken vanaf de ontwerpfase tot en met het beheer van de woning.

Participatie opnemen in de projectplanning omdat de participatietijd lang is. Als je bewoners zoveel mogelijk wilt betrekken bij het ontwerp van hun woning, neem dit dan op in de bouwplanning.

Bovendien, als participatie wordt afgestemd op de belangrijkste fasen van een project, is het geen oorzaak van vertraging.

Participatieve workshops: huurders naar hun verwachtingen vragen, rekening houdend met het genderaspect in participatieprocessen - vrouwen uiten zich minder, mannen monopoliseren de spreektijd. Vrouwen hebben minder tijd en voelen zich minder gerechtigd om deel te nemen aan vergaderingen.

Verkennde wandelingen

Inclusieve taal gebruiken bij de communicatie over georganiseerde evenementen.

Rekening houden met de werktijden van vrouwen met kinderen en in oppas of kinderopvang voorzien.

Het werk dat gedaan wordt tijdens het participatieproces (organiseer kinderopvang, zorg voor maaltijden of snacks, etc.) stimuleren en waarderen

2) Begeleiding

De bewoners na hun intrek blijven steunen om zich onderling te organiseren en de gemeenschap te koesteren. Voor voortdurende ondersteuning

zorgen om uit te zoeken hoe het samenleven en de uitwisselingen op lange termijn gevoed kunnen worden.

Samenwerken met een vereniging of mensen die enige expertise hebben op het gebied van gemeenschapshuisvesting om begeleiding te bieden.

Bestaande expertise (CLTB, directie sociale actie BGHM, enz.) bundelen

3) Bestuur

Middelen of instrumenten inzetten om de dominantieverhoudingen in de samenleving, die weerspiegeld worden in de gemeenschapshuisvesting, te ontmantelen:

- genderverhoudingen: hoe maken we ruimte voor vrouwen om het woord te nemen en zich uit te spreken?
- klassenverhoudingen: hoe komen klassenverhoudingen tot uitdrukking tussen degenen die beter zijn toegerust om zich in het openbaar uit te drukken, die meer mogelijkheden hebben om een verslag te schrijven, een vergadering te organiseren en te leiden, enz.
- rassenverhoudingen: hoe geven we mensen die minder goed Nederlands of Frans spreken de kans om zich ook uit te drukken?

4) Communicatie

Inclusief schrijven opnemen in de bestekken en in alle communicatiemediën.

Taal gebruiken die iedereen in staat stelt om betrokken te zijn of zich betrokken te voelen.

Aanbevelingen doen aan de studiebureaus over wat er komt kijken bij het voeren van egalitaire communicatie.

5) Budgettering

De kosten van alle fasen van de begeleiding van de bewoners evalueren en in een budget opnemen en voor de nodige middelen zorgen zodat iedereen kan deelnemen aan het collectieve project.

Een budget voorbehouden voor de ontwikkeling van een algemene opleiding of een reeks opleidingen over gender en huisvesting (via Equal? via de gewestelijke gelijkekansencommissie? via Perspectives?) met de hulp van de lokale overheden. Via Perspectives?) met de hulp van een gespecialiseerde vereniging.

Aan elke opdrachtgever een budget toewijzen om aan gendertraining te besteden.

Egalitaire sociale woningen

(3) Bewustmaking en opleiding van de administraties over genderkwesties

Om gendergelijkheid in sociale huisvestingsprojecten te garanderen, is het essentieel dat alle betrokken partners bij het bouwproces van die projecten betrokken worden. Idealiter wordt er vanaf het begin rekening gehouden met de genderproblematiek, wanneer het ondersteunende partnerschap wordt opgericht, zodat er rekening mee kan worden gehouden bij de keuze van het terrein, het ontwerp van de woning, bij het bepalen van het profiel van de gezinnen die aan het project kunnen deelnemen, het type ondersteuning dat aan de bewoners wordt geboden en het beheer van de woongelegenheid.

Daartoe moet een sensibiliserings- en opleidingsprogramma worden opgesteld voor de administraties en de opdrachtgevers, zowel mannen als vrouwen, en moet het worden uitgevoerd bij de verschillende betrokken publieksgroepen.

Bewustmaking.

Het gaat vooral om het organiseren van regelmatige bewustmakings- en informatiesessies over gender- en gelijkheidskwesties voor alle stakeholders en beheerders van sociale huisvesting.

Een Middag van de huisvesting organiseren over Gender en huisvesting.

Een BFUH-informatiesessie organiseren over genderkwesties met een gespecialiseerde vereniging voor beheerders van projecten voor sociale cohesie (PSC's) die geïmplementeerd worden bij de OVM's

Een beperkt overlegcomité organiseren om genderkwesties te bespreken met een gespecialiseerde vereniging

Het bewustzijn over gender- en huisvestingskwesties onder de aandacht brengen van maatschappelijk werkers die bij de OVM's aan de slag zijn.

Opleiding

De aanbeveling is om een trainingsplan op te stellen dat zich in de loop van de tijd ontwikkelt, in overeenstemming met de verschillende fasen van het project en op basis van de behoeften van de belanghebbenden.

Voor het personeel van de administraties: een training organiseren over gender- en huisvestingskwesties

Voor maatschappelijk werkers bij de OVM's en andere sociale woningen: idem, een training of trainingssessies organiseren over gender en huisvesting

Voor huurders: de OVM's uitnodigen om opleidingen te organiseren over bestuur en de preventie van huiselijk geweld, evenals opleidingen over energiebeheer en het omgaan met pannes en technische problemen.

Als we vrouwen instrumenten aanreiken op het vlak van bestuur, bestrijding van huiselijk geweld en technisch beheer van huisvesting, kan huisvesting een middel worden om hen mondiger te maken.

Besturen worden uitgenodigd om elkaar te raadplegen over bestaande opleidingen of om deze samen te stellen met de hulp van een vereniging die gespecialiseerd is in Gender- en huisvestingskwesties.

Informatie

Er wordt ook aanbevolen om informatiesessies over genderkwesties in de huisvesting te organiseren met een gespecialiseerde vereniging of om een communicatiecampagne te organiseren om het bewustzijn te verhogen. En om deze nota en de bijbehorende 3 te presenteren aan de besluitvormingsorganen van de verschillende organisaties.

Budgettering

Het is noodzakelijk om de opleidingsbehoeften van het personeel van de verschillende operatoren te budgetteren. Er zijn verschillende formules denkbaar, afhankelijk van wie in de organisatie moet worden opgeleid en het doel van de

opleidingen. Er bestaan al opleidingen over de inrichting van openbare ruimten, maar weinig over gender en huisvesting.

Egalitaire sociale woningen

(4) Bezinningsnota over de programmering van projecten om tegemoet te komen aan de behoeften van specifieke doelgroepen met betrekking tot genderdiscriminatie

Bepaalde groepen hebben omwille van hun eigen kenmerken ongelijke toegang tot de woningmarkt. Alle volkshuisvestingsprojecten moeten geschikt zijn voor en aangepast zijn aan iedereen. Daarom zijn de eisen die in de volgende hoofdstukken van deze nota worden beschreven een noodzakelijke voorwaarde voor elk project*. Daarnaast kan het voor overheden de moeite waard zijn om huisvestingsprojecten te ontwikkelen die geheel of gedeeltelijk aan hen zijn voorbehouden. Naast de vereisten die in de vorige nota's zijn gedefinieerd, kunnen programmeringskeuzes ten gunste van deze doelgroepen gepaard gaan met het opzetten van innovatieve huisvestingsprojecten.

Verschillende doelgroepen kunnen in aanmerking komen voor specifieke huisvestingsprojecten, die moeten worden ontwikkeld door participatie aan te moedigen en met de steun van de vrijwilligerssector. Het is mogelijk om algemene principes te schetsen voor de ontwikkeling van dergelijke projecten (niet-exhaustieve lijst):

Eenoudergezinnen

In januari 2020 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 64.258 eenoudergezinnen op een totaal van 555.967 gezinnen met en zonder kinderen, wat neerkomt op bijna 12% van alle gezinnen in Brussel. Het aantal huishoudens met kinderen, alle situaties samen (gehuwd, samenwonend, alleenstaand) bedraagt 197.490. Er zijn dus 32,54% eenoudergezinnen onder alle Brusselse gezinnen met kinderen. Aan het hoofd van deze gezinnen staan 55.306 moeders en 8.952 vaders, wat betekent dat 86,07% van de Brusselse gezinnen wordt geleid door alleenstaande moeders. Alleenstaand ouderschap is dus een genderkwestie.

Alleenstaande ouder worden, betekent vaak dat je een nieuwe woning moet zoeken, soms in een nieuwe wijk, en dat je je gezin moeten onderhouden met een lager inkomen, terwijl je aan nieuwe behoeften moet voldoen.

In het algemeen kunnen we zeggen dat als het op huisvesting aankomt, de situaties van eenoudergezinnen gemeen hebben dat ze de situatie ondergaan. Eenoudergezinnen hebben weinig bewegingsruimte op het vlak van huisvesting. Het sociale huurwoningenbestand in Brussel is verzadigd en huisvesting drukt zwaar op het gezinsbudget. De private huurmarkt is moeilijk toegankelijk, duur en niet aangepast aan de behoeften.

Met slechts één inkomen en een ongewijzigde behoefte aan ruimte is het vinden van een woning een grote uitdaging. Bovendien gaat dit gepaard met heel wat vooroordelen en discriminatie, waarbij huisbazen vrezen dat een alleenstaande vrouw met een kind de huur niet zal betalen en er moeilijk uit te zetten zal zijn.

Gezien de prijs van woningen en het tekort aan grote woningen in Brussel, wonen eenoudergezinnen vaak in te kleine en kwalitatief slechte of zelfs ongezonde woningen en/of in buurten die ver verwijderd zijn van hun sociale netwerken.

Nieuwe moeilijkheden in verband met het statuut van samenwonende kunnen zich ook voordoen wanneer de moeder een nieuwe partner ontmoet. Het verlies van de status van alleenstaande betekent een daling van het vervangingsinkomen en als je een nieuwe partner gevonden hebt, betekent dat niet altijd dat hij of zij de helft van de kosten van de kinderen op zich zal nemen.

In deze context kunnen verschillende vormen van gegroepeerde of collectieve huisvesting een belangrijke hulpbron zijn voor eenoudergezinnen. Dit type huisvesting creëert sociale cohesie door het isolement (dat soms extreem is bij eenoudergezinnen) te doorbreken, solidariteit op te bouwen en de zorg te bundelen, terwijl het helpt om een aantal vaste kosten te verminderen.

De voorschriften die moeten worden ingevoerd in de bestekken en de aanpassingen van de minimumvereisten die later in dit document worden besproken, bieden een gedeeltelijk antwoord op deze behoeften, aangezien ze erop gericht zijn woningen geschikt te maken voor alle gezinssituaties, in plaats van specifiek voor "traditionele" gezinnen. Maar om verder te gaan, zouden

verschillende vormen van gegroepeerde of collectieve huisvesting de mogelijkheid kunnen bieden om beter tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van eenoudergezinnen. Dit type huisvesting creëert immers sociale cohesie door het isolement (dat extreem kan zijn bij eenoudergezinnen) te doorbreken, solidariteit op te bouwen en zorg te bundelen, terwijl het helpt om een aantal vaste kosten in verhouding te verminderen.

In het geval van een project dat uitsluitend of gedeeltelijk gereserveerd is voor eenoudergezinnen, hebben alle toekomstige bewoners bepaalde specifieke behoeften gemeen: die in verband met ouderschap. Zonder de totale woonoppervlakte van een project te vergroten, zouden bepaalde ruimtes kunnen worden samengevoegd en mogelijkheden kunnen worden gecreëerd om de beschikbare ruimte voor de vervulling van ieders behoeften te vergroten en deel te nemen aan solidariteit.

De volgende tabel vat samen wat het delen van bepaalde ruimtes kan bieden, zowel sociaal of in termen van tijd (isolement doorbreken, de last voor de ouder verlichten, enz.) als materieel (delen van of toegang tot materiële middelen). Deze tabel is niet exhaustief en pleit ook niet voor de invoering van al deze gemeenschappelijke ruimtes in collectieve woonprojecten voor eenoudergezinnen, maar illustreert wel de potentiële voordelen van een dergelijk project.

Gemeenschappelijke / gemeenschapsruimte	Sociale winst	Materiële winst
Speelruimten	<p>Gezamenlijk toezicht op de kinderen</p> <p>Doorbreekt isolement van ouders</p> <p>Socialisatie van de kinderen</p>	<p>Delen van bepaalde spelletjes/speelgoed.</p> <p>Boeken delen</p> <p>Toegang tot infrastructuren aangepast aan kinderspelen en ontoegankelijk voor gezinnen alleen</p>
Studieruimte	<p>Toezicht en gezamenlijke hulp bij huiswerk</p> <p>Intergenerationele hulp tussen kinderen</p> <p>Gezamenlijke organisatie van privélessen</p>	<p>Delen van schoolboeken</p> <p>Aangepaste infrastructuur (schoolbord, bureau, enz.)</p>

Gedeelde keuken	Tijdelijke ontlasting van het kookwerk Gezellig samenzijn	Comfortabele ruimte om te koken
Tijdelijke studio die geboekt kan worden	Mogelijkheid tot hulp van buitenaf met huisvestingsoplossing (een familielid laten inwonen voor een bepaalde periode) Extra mogelijkheid om veranderingen in de gezinsstructuur op te vangen (tijdelijke opvang van echtgeno(o)t(e), enz.)	
Gedeelde badkamer		Meer ruimte en infrastructuur aangepast aan jonge kinderen.

Tot slot is het in het geval van woningen voor eenoudergezinnen de moeite waard om op te merken dat deze in het bijzonder zullen profiteren, binnen het project of in de buurt, van infrastructuur met betrekking tot kinderen en jongeren (school, crèche, pediatrische praktijk, speeltuin, enz.)

De LGBTQI+

Zoals eerder vastgesteld, worden de hiërarchische en rigide structuren van het heteronormatieve kerngezin nog steeds herhaald in de ruimtelijke verdeling van woningen of wooncomplexen. De richtlijnen in dit document zijn er precies op gericht om deze reproductie van dergelijke genderpatronen te doorbreken, die vooral irrelevant zijn in het geval van woningen voor LGBTQI-personen. Daarom zijn de bestekken en de herziening van de minimumvereisten een noodzakelijke voorwaarde voor de ontwikkeling van alle woningprojecten, zodat ze alle groepen kunnen huisvesten.

LGBTQI+-personen worden nog steeds gediscrimineerd op grond van hun geslacht of seksuele geaardheid: uitsluiting, discriminatie op het werk, bij vrijetijdsactiviteiten of bij de toegang tot huisvesting. In sommige gevallen kan deze discriminatie bijzonder gewelddadige vormen aannemen, zoals huiselijk geweld, de uitsluiting van jonge LGBTQI-personen uit het ouderlijk huis en aanrandingen in openbare ruimten. Ook nu nog zijn sommige mensen het slachtoffer van LGBTQI-fobe misdrijven, verkrachtingen of moorden vanwege hun genderidentiteit of seksuele geaardheid.

Of dit nu de oorzaak is of niet, de prevalentie van zelfmoord, zelfmoordpogingen en zelfmoordgedachten in de LGBTQI+ populatie is significant hoger dan in de algemene bevolking. Deze groepen staan ook meer bloot aan onzekerheid en verslaving.

Openbare of gedeelde ruimten kunnen gevaarlijke en onveilige plaatsen zijn voor LGBTQI+-personen. In België meldde 53% van de transgenders die in april 2020 werden ondervraagd in het kader van een nationale #YouToo-enquête dat ze al slachtoffer waren geweest van verbaal of fysiek geweld op openbare plaatsen.

LGBTQI+-personen behoren tot de huurders van sociale woningen of toekomstige huurders, huurders of kopers van openbare of gesubsidieerde woningen. In sociale of openbare huisvesting, die toegankelijk zou moeten zijn voor iedereen die aan de criteria voldoet, wordt echter niet geanticipeerd op de specifieke discriminatie waaronder deze groepen lijden en de bedreigingen waarmee ze worden geconfronteerd, en wordt geen rekening gehouden met hun specifieke behoeften.

Aangepaste projecten kunnen inspelen op deze behoeften, voor een toevluchtsoord zorgen en beschutting bieden tegen deze bedreigingen. Het creëren van collectieve huisvesting voor LGBTQI+-personen biedt de mogelijkheid om deze bevolkingsgroepen een "veilige ruimte" te bieden die verder gaat dan huisvesting op zich:

« Een *safe space* (letterlijk « beveiligde ruimte » of « veilige ruimte »), ook wel positieve ruimte of neutrale zone genoemd, is een plek waar mensen die gewoonlijk gemarginaliseerd worden omdat ze tot een of meer sociale groepen behoren, samen kunnen komen om te praten over hun ervaringen met marginalisatie².

Het maakt deel uit van een empowermentbenadering en stelt deelnemers in staat om niet geconfronteerd te worden met de negatieve reacties die over het algemeen over hen heersen. » (Wikipedia)

Deze safespaces kunnen een fysieke vorm aannemen, door het geheel of een deel van een woonproject te reserveren voor LGBTQI+-mensen, door hen gemeenschappelijke ruimtes, gemeenschappelijke woonruimten aan te bieden, of door LGBTQI+-mensen samen te brengen rond een gemeenschappelijk project (collectieve moestuinen, workshop, ontmoetingsplaats, etc.). Dit zijn plaatsen waar mensen zich kunnen uiten, ideeën kunnen uitwisselen en kunnen leven zonder bang te hoeven zijn om aangevallen of belachelijk gemaakt te worden.

De creatie van woningen die voorbehouden zijn voor LGBTQI+-mensen maakt het ook mogelijk om het bestaan van deze bevolkingsgroepen te bevestigen en hen op te nemen in het woonnetwerk. De woningproductie in Brussel is lange tijd gericht geweest op het huisvesten van heteronormatieve kerngezinnen, dus het is niet meer dan terecht dat een deel van de woningen wordt bestemd voor LGBTQI+-mensen.

Het probleem van de vergrijzing en afhankelijkheid treft deze groepen in het bijzonder: naast het isolement van het gezin dat vaker voorkomt bij deze bevolkingsgroepen, gaat de vergrijzing vaak gepaard met isolement. Het is daarom belangrijk om in een huisvestingsproject voor LGBTQI+-mensen te anticiperen op de vergrijzing en afhankelijkheid van deze bevolkingsgroepen.

Ook de toegang tot ouderschap en het ouderschap zijn bijzonderheden binnen deze populatie, waarmee het huisvestingsproject rekening zou kunnen houden.

Ten slotte is de nabijheid in de buurt of binnen de projecten van plaatsen die gewijd zijn aan de ondersteuning, gezondheid, seksuele gezondheid en mentale gezondheid van deze bevolkingsgroepen een troef die onderzocht moet worden bij de ontwikkeling van sociale huisvestingsprojecten die gewijd zijn aan het LGBTQI+ publiek. LGBTQI+-personen hebben specifieke gezondheidsbehoeften (prevalentie van soa's en hiv onder homo's, hogere zelfmoordcijfers, TDS en zelfmoordgedachten dan de algemene bevolking, verloskundige en gynaecologische zorg aangepast aan lesbische of transgender vrouwen, enz.) Het is belangrijk dat diensten worden verleend door structuren en professionals die zich bewust zijn van deze specifieke behoeften.

Egalitaire sociale woningen

(5) Wijzigingen van de bijzondere bestekken voor een egalitaire sociale huisvesting

Inleiding:

Het doel van een egalitaire woning is het vervagen van de grenzen tussen mannelijk en vrouwelijk, productief en reproductief, publiek en privé. In het ontwerp van de woningen betekent dit dat huiselijke ruimten moeten worden omgevormd om rekening te houden met reproductieve arbeid en deze zichtbaar te maken. Dit kan bereikt worden door gemeenschappelijke ruimtes in te bouwen, ergens tussen de publieke en private sfeer, zodat het gemeenschapsleven zich kan ontwikkelen: een gedeelde keuken, gemeenschappelijke eetkamer, speel- en ontmoetingsruimte, terras/groentetuin of broeikas op het dak, wasruimte, extra ruimte zonder vast schema, waarvan het gebruik in de loop van de tijd kan veranderen. De vaak krappe ontvangst- en distributieruimtes, van de inkomhal tot de overloop op de verdiepingen, kunnen ook worden ingericht als plekken om te ontspannen en elkaar te ontmoeten (voor meer informatie, zie de pedagogische nota).

Aanbevelingen:

De bestekken op een **inclusieve manier** schrijven

Reflectie op het programma (**analyse van genderspecifieke behoeften** in onze woningen en reflectie op de genderdimensie) bv.: komt het aantal slaapkamers overeen met de behoeften van de bewoners?

Vermeldingen zoals 'grote en kleine slaapkamers' en 'slaapkamers ouders /kinderen' schrappen.

Over slaapkamers of vertrekken praten. Voor vertrekken met dezelfde grootte kiezen (geen hiërarchie)

De **drempels tussen de privéruimte en de gemeenschappelijke ruimte** worden bewerkt om een **geleidelijke overgang** tussen deze twee ruimtes te bevorderen.

- Het studie bureau vragen om **alternatieve plannen** te maken die kunnen worden aangepast aan verschillende situaties (flexibiliteit/aanpasbaarheid, korte en lange termijn)
- Is het nodig om het meubilair op de plannen te tekenen? **Als je het meubilair niet tekent**, wordt er geen prioriteit gegeven aan de verschillende ruimtes in de woning, wordt het gebruik ervan niet beperkt en kunnen ze op verschillende manieren worden gebruikt
- **Vermijden om te bepalen hoe** elke ruimte in de woning **gebruikt zal worden**. Gebruiksexpertise is een belangrijke factor in egalitaire aanbevelingen.

De mogelijkheid aanmoedigen om **over een eigen kamer te beschikken**

Organigram van de inschrijvers: zonder dat dit een uitsluitingscriterium is, kunnen inschrijvers **specifieke vaardigheden in verband met de genderproblematiek** benadrukken

Referenties: zonder dat dit een uitsluitingscriterium is, moeten referenties het mogelijk maken om bepaalde **relevante referenties** te benadrukken **die relevant zijn voor meer egalitaire huisvesting**.

Bedrijven: in de sociale clausules vereisten opnemen voor werffaciliteiten (kleedkamers en toiletten voor vrouwen, aanwezigheid van materiaal dat geschikt is voor zowel mannen als vrouwen, bv. terbeschikkingstelling van werfschoenen in alle maten) en **gendermainstreaming** in de teams (gemengde teams: aanwezigheid van vrouwelijke arbeiders, vrouwelijke architecten, enz.)

Een nota indienen waarin de integratie van de genderdimensie in de offerte wordt beschreven (aparte nota of transversaal aspect in de verschillende nota's).

Evaluatiecriteria: de kwaliteit van het voorstel **beoordelen in termen van de integratie van de genderdimensie** in het project (afzonderlijk criterium of transversaal criterium).

Samenstelling van de jury: -deskundigen/verenigingen gespecialiseerd in genderkwesties -Zo veel mogelijk **gelijke vertegenwoordiging in de jury** (voor de aanstelling van de dienstverlener).

Participatie: **een gendercomponent in burgerparticipatie opnemen.** Ervoor zorgen dat de actieve participatie van bestaande of toekomstige bewoners wordt geïntegreerd in alle fasen: ontwerp, bouw en beheer van het gebouw

Egalitaire sociale woningen

(6) Aanbevelingen voor de aanpassing van de technische en functionele bepalingen en minimumvereisten

Inleiding:

Het doel van een egalitaire woning is het vervagen van de grenzen tussen mannelijk en vrouwelijk, productief en reproductief, publiek en privé. In het ontwerp van de woningen betekent dit dat huiselijke ruimten moeten worden omgevormd om rekening te houden met reproductieve arbeid en deze zichtbaar te maken. Dit kan bereikt worden door gemeenschappelijke ruimtes in te bouwen, ergens tussen de publieke en private sfeer, zodat het gemeenschapsleven zich kan ontwikkelen: een gedeelde keuken, gemeenschappelijke eetkamer, speel- en ontmoetingsruimte, terras/groentetuin of broeikas op het dak, wasruimte, extra ruimte zonder vast

schema, waarvan het gebruik in de loop van de tijd kan veranderen. De vaak krappe ontvangst- en distributieruimtes, van de inkomhal tot de overloop op de verdiepingen, kunnen ook worden ingericht als plekken om te ontspannen en elkaar te ontmoeten (voor meer informatie, zie de pedagogische nota).

Aanbevelingen:

1. De eisen met betrekking tot aangepaste woningen onderbrengen in een speciale sectie getiteld "Bijzondere bepalingen met betrekking tot aangepaste woningen voor personen met beperkte mobiliteit"
2. De minimumoppervlaktes herbekijken in het licht van de andere aanbevelingen en standaard de mogelijkheid invoeren om oppervlaktes samen te voegen om gemeenschappelijke ruimtes te creëren, zoals voorzien in het kader van innovatieve woningen (bijvoorbeeld: twee slaapkamerwoningen kunnen een minimumoppervlakte hebben van 45m² als een gemeenschappelijke ruimte van 20m² wordt voorbehouden aan deze twee woningen, zodat de minimumoppervlakte 45+10m² per appartement is, en op voorwaarde dat de woningen onafhankelijk blijven (kitchenette, douche, woonkamer)
3. Voor de minimumafmetingen van de ruimtes verhoudingsvoorschriften gebruiken in plaats van minimumbreedtes voor meer flexibiliteit met behoud van de notie van het welzijn van de bewoners.
4. Keuken: als de keuken gesloten is, een opening of een glazen afscheiding naar de woonkamer voorzien.
5. Naast daglicht moeten keukens zicht naar buiten hebben.
6. Afschaffing van de categorieën "ouderslaapkamer" en "kinderslaapkamer" en het creëren van een universele categorie "slaapkamer", die geschikt is voor elk van de volgende gebruiksscenario's:
 - a. Tweepersoonsbed (160x200cm) en een omloop van minstens 80 cm rondom
 - b. Stapelbed (90x200cm) en twee bureaus van 120x80cmKledingkasten mogen zich in de slaapkamer bevinden, maar ook elders (zie "opslag-of bergruimte")
7. Wasruimte: het is beter om gedeelde wasruimtes tussen appartementen te plannen in plaats van individuele wasruimtes. De gedeelde wasruimte moet een gemakkelijk toegankelijke ruimte zijn, waarvan de aanwezigheid in de gemeenschappelijke ruimtes mensen aanmoedigt om elkaar te ontmoeten, een aangename ruimte die niet wordt behandeld als een technische ruimte maar als een plek op zich. Het samenvoegen van wasserijfaciliteiten vermindert het aantal machines dat nodig is voor het hele complex. Het beheer van deze gedeelde wasruimten moet worden toevertrouwd aan de syndicus of de woningbeheerder, of het onderwerp zijn van een oproep tot het indienen van blijken van belangstelling voor het beheer ervan. De tarieven moeten vergelijkbaar zijn met die voor privé wasruimten (investering + kosten). Het samenvoegen van wasruimten heeft een impact op de minimale oppervlakte (2,5m²).
8. Creatie van een categorie « opslag- of bergruimte»:

- a. Opslagruimtes hebben deuren die naar buiten opengaan om te voorkomen dat de binnenruimte vol raakt
- b. Kledingkasten: 100 cm lineair/bewoner (2 per slaapkamer) en 60 cm diep
- c. Bergruimte: minimaal 2m² oppervlakte, vrij van uitrusting
- d. Garderobe: er moet een ruimte zijn voor een garderobemeubel, toegankelijk vanuit de hal, 65 cm diep en breedte:
 - min. 60 cm (woning 1 slaapkamer);
 - min. 90 cm (woning 2 slaapkamers en meer) ;
- e. Kelders: Kelders worden bij voorkeur geïntegreerd in de woning (hetzij in een daartoe bestemde ruimte, hetzij toegevoegd aan de oppervlakte van de berging) of zijn toegankelijk vanaf de gemeenschappelijke overlopen om deze te activeren. Ze moeten een oppervlakte hebben van 4m².
- f. Deze functies mogen vrij worden gerangschikt om ruimten te vormen die een of meer van deze functies groeperen.

9. Gemeenschappelijke ruimten:

- a. Het inrichten van gemeenschappelijke ruimten heeft een gunstig effect op vrouwen omdat het hen in staat stelt zorgtaken te collectiviseren, weg te komen uit de huiselijke opsluiting en het moedigt het creëren van een ondersteunende gemeenschap aan, deelname aan beslissingen over hoe deze ruimten gebruikt zullen worden, door wie, hoe, hoe vaak, enz. Gemeenschappelijke ruimten uitbreiden betekent ook weggaan uit de privésfeer om de meest kwetsbaren te beschermen tegen geweld (vergeet niet dat het meeste geweld waar vrouwen het slachtoffer van zijn, plaatsvindt in de huiselijke sfeer). Zien en gezien worden dragen bij aan een gevoel van veiligheid.
- b. Het creëren van gemeenschappelijke ruimtes maakt het mogelijk om de minimale oppervlakte van woningen te verminderen als bepaalde functies worden gedeeld.
- c. Gemeenschappelijke ruimtes vermijden donkere hoeken die aan het zicht worden onttrokken.
- d. Er moet gestreefd worden naar een zo groot mogelijke beperking van circulatie- of opslagruimten met slechts één functie, smalle gangen en zuivere distributieruimten, terwijl de gemeenschappelijke ruimten van goede kwaliteit moeten zijn (ademruimte, uitzicht, daglicht).
- e. De gemeenschappelijke ruimten hebben een distributieve rol, maar de gemeenschappelijke ruimten als geheel moeten mensen aanmoedigen om elkaar te ontmoeten, met name door de juiste indeling van de andere functies van de gemeenschappelijke ruimten en de distributie (wasruimten, hal, kindervagenruimten, fietsenruimten, overloop, enz.) De gemeenschappelijke wasruimte kan bijvoorbeeld geopend worden naar de hal, waardoor het een ruimte wordt voor gezelligheid, waarbij de hal geactiveerd wordt door dit gebruik.
- f. De gemeenschappelijke wasruimte moet worden opgenomen in de

gemeenschappelijke ruimtes.

10. Parking:

- a. Donkere hoeken vermijden die aan het zicht zijn onttrokken.
- b. Er moet een afgiftepunt zijn in de buurt van de hoofdingang.
- c. "familie"-parkeerplaatsen overwegen

11. In de technische specificaties eisen opnemen met betrekking tot gemeenschappelijke wasruimten (elektriciteit, sanitair, waterbeheer, enz.).

12. In de paragraaf "elektriciteit" staat dat alle ingangen verlicht moeten zijn om donkere hoeken te voorkomen; verlichting bevordert het gevoel van veiligheid.

13. De slaapkamers hebben elk 3 stopcontacten (+ een netwerkstopcontact?)

14. De vereisten voor elektrische, sanitaire en meubeluitrusting moeten gebaseerd zijn op de andere ingevoerde wijzigingen (samenvoeging van kamers, mogelijkheid van gemeenschappelijke wasruimtes, groepering van opslagruimtes)

15. Gemeenschappelijke circulatie- en opslagruimten worden ontworpen als leef- en ontmoetingsruimten met het juiste comfortniveau (verwarmd, verlicht, geventileerd, enz.)

16. Sanitair: het aantal toestellen in verhouding tot het aantal slaapkamers moet ongewijzigd blijven, maar het is niet nodig om ze toe te wijzen aan doucheruimtes of badkamers (om te vermijden dat er informeel denkpatronen worden gereproduceerd zoals "badkamer voor de ouders, badkamer voor de kinderen"). Het is misschien mogelijk om voor elk type woning een minimumaantal doucheruimtes vast te stellen:

	Wastafel	Bad	Douche	Afzonderlijk toilet	Toilet	Min. aantal ruimten met wateraansluiting (excl. afzonderlijk toilet)
1 slaapkamer	1	1	-		1	1
2 slaapkamers	1	1	-	1	-	1
3 slaapkamers	2	1	1	1	1	2
4 of 5 slaapkamers	3	1	1	1	1	2

Tabel met technische en functionele bepalingen van de BGHM, aangepast om de voorschriften voor het aantal doucheruimtes te vermijden, terwijl de minimumvereisten voor het aantal sanitaire toestellen van elk type behouden blijven. Dit garandeert nog steeds de functionele toereikendheid die wordt nagestreefd, terwijl wordt vermeden dat de indeling van de woning wordt gedwongen in de richting van een heteronormatieve of patriarchale indeling.

17. De sport- en buitenfaciliteiten waarin het project voorziet, zijn inclusief en egalitair.

18. Waar mogelijk zal de gemeenschappelijke tuin faciliteiten voor kinderen bevatten.
19. Toegang: de toegang moet zoveel mogelijk donkere, verborgen hoekjes vermijden